

liku obitelj imenica što se stvaraju na isti način. U spomenutom je članku D. Alerić naveo više ovakvih imenica okončkom na -onica koje se izvode od glagola (umivaonica, praonica, češljaonica, krstionica i dr.), ja ću isto tako predložiti stanovit brojnjih na -ica, bez obzira od kakvih osnova nastaju i tvore li se sufikslnim morfemom -nica ili pak -ica. Takve su: bolnica, brijačnica, cvjećarnica, govornica, kartašnica, knjigovežnica, kockarnica, kovnica, krojačnica, lugarnica, mesnica, mjenjačnica, mljekarnica, papirnica, pivnica, poslovnica, ribarnica, riznica, slagarnica, smočnica, voćarnica, tamnica, tržnica, zbornica, zvjezdarnica i dr. Sve one označuju trgovačke i ostale radne prostorije, i s njima se u cijelosti slaže služnica. Njoj namjenjujem značenje prostorije u kojoj se služi. Takva prostorija može biti raznolike namjene s obzirom na šire značenje glag. služiti (se), ali se suzuje i potpuno određuje kada se spoji s prvim dijelom.

Kada je već tako da su jednako dobre imenice i služnica i služionica i posluživaonica (koju je predložio D. Alerić), onda poradi gospodarnosti (ekonomičnosti) izbor pada na *služnicu*. Nudim zbog toga naziv SAMOSLUŽNICA. Radi usporedbe približujem ovdje i druge dvije: samoslužionica i samoposluživaonica. Dakle, prva ima 5 slogova, druga 7, treća 9. Između prve i zadnje velika je razlika u broju slogova, iznosi 4 sloga. Nema sumnje, najprikladnija je SAMOSLUŽNICA. Osim toga pogodna je i kao temeljna riječ za tvorbu potrebnih izvedenica.

Hrvatski je jezik višestruko bogat i uz dobru volju i ozbiljan napor može se stvoriti naziv za svaki novi pojam stvarne i mislene naravi, a nekmoli ne bi za jednu vrstu prodavaonice. Ovo ne predstavlja nikakav trud, teškoće iskrsavaju tek kasnije, u provedbi u djelo. Da se kojom srećom prije desetak i više godina ovoliko i ovačko pisalo o nazivu trgovine u kojoj se kupci sami služe, možda sada ne bi ni trebalo.

Dvije nespretne prevedenice (samoposluživanje i samoposluga) stoje niz godina na našim ulicama i trgovima pa je – priznat ćemo – danas teže tražiti njihovu izmjenu negoli ranije bijaše usmjeriti dobar naziv. Kada bi poslovođe i drugi mjerodavni htjeli barem ukloniti promašeni natpis samoposluživanje, barem u ime jedinstvenosti strukovnog nazivlja, bio bi to znak dobra početka.

U svezi s time pripomenut ću kako se u Sloveniji dane trgovine zovu jedino SAMOPOSTREŽBA. Naziv je dobiven od prid. sam i glag. postreči (poslužiti, ponuditi). Međutim od glag. samopostreženje, ali nikomu ne pade na pamet okrstiti njome nikakvu i nijednu prodavaonicu! Zapitati je: zašto nema jezičnih promašaja ovakve vrste u Sloveniji? Umjesto odgovora evo jedan primjer skrbi za jezik. Dvojica su strojar-skih inženjera s kraja Slovenije putovala u Slovensku akademiju znanosti i umjetnosti u Ljubljani samo zaradi *jednoga* tehničkog naziva. I uvedoše ga tek kada ga je odobrila Akademija!

M. Š.

VII. KONGRES JUGOSLAVENSKIH SLAVISTA

1.

Od 25. do 30. rujna 1972. održan je u Beogradu Sedmi kongres jugoslavenskih slavista. Bio je to skup na kojem se okupilo oko 1200 sudionika, više nego na ijednom prethodnom slavističkom kongresu. Osobito su brojno bili zastupljeni nastavnici osnovnih i srednjih škola, najviše ipak iz SR Srbije i samoga Beograda gdje je Kongres održavan, jer je i tematika Kongresa dobrim dijelom bila usmjerena na primjenu slavističkih znanosti u nastavi materinskog jezika i književnosti. Program je obuhvaćao ove četiri okvirne teme:

1. Suvremena nauka o jeziku i književnosti i metodika nastave slavenskih je-

zika i književnosti (na visokim, srednjim i osnovnim školama);

2. a) Književnosti jugoslavenskih naroda između dva rata,
b) Književnosti između dva rata u drugih slavenskih naroda;
3. Problemi stilistike;
4. Problemi fonološke i morfološke adaptacije tuđih riječi u slavenskim jezicima.

Da bi se izbjegla neka loša iskustva s prijašnjih kongresa, na kojima se rad odvijao u sekcijama, i da bi se omogućilo da svi sudionici mognu prisustvovati svim izlaganjima, sve su sjednice bile plenarne. Pokazalo se, međutim, da ni to nije najbolje rješenje. Ni uz najbolju volju i posvemašnju zainteresiranost nije bilo moguće slušati svaki dan po 7-8 sati do dvadesetak referata ili priopćenja, zatim još pratiti diskusiju ili čak sudjelovati u raspravi. Zato rasprave nakon pročitanih referata često nije ni bilo, a mnogi su referati održani uz prisutnost malobrojnog slušateljstva. Ovo nas novo iskustvo potiče na to da treba pronaći uspješniju organizaciju rada idućih kongresa; čini se da bi trebalo predvidjeti takvu kongresnu tematiku za svaki kongres posebno koja dopušta i omogućava kombinaciju rada na plenarnim sjednicama i u sekcijama.

Dobro je što je Uprava Saveza slavističkih društava tražila da se svi referati objave prije Kongresa i da budu dostupni svim sudionicima. S time su u vezi pojedina republička slavistička društva objavila posebne zbornike referata posvećene Kongresu. Kad to nije bilo moguće, referati su objavljeni u drugim dostupnim publikacijama ili su umnoženi u dovoljnom broju primjeraka i podijeljeni sudionicima Kongresa. Trebalo bi tu praksu primjenjivati i ubuduće, ali i osigurati da se referati doista mognu dobiti prije početka rada kongresa, a ne u tijeku kongresa ili čak na njegovu završetku, kao što je bilo pojedinačnih slučajeva na upravo održanom VII. kongresu.

U Zborniku radova posvećenom VII. kongresu jugoslavenskih slavista što ga je izda-

lo Hrvatsko filološko društvo (HFD) objavljeni su referati i priopćenja članova HFD. Zbornik sadrži 18 stručno-znanstvenih priloga, poredanih abecednim redom prezimenâ svojih autora. Prilozi zadiru u problematiku svih navedenih kongresnih tema pa je tako HFD dalo doprinos osvjetljavanju svih pitanja kojima se Kongres bavio. Upravo zbog toga što su svi referati hrvatskih sudionika na VII. kongresu jugoslavenskih slavista objavljeni na jednom mjestu, u posebnoj zborniku, bilo bi korisno kad bi taj zbornik dopro u što više škola odnosno u ruke što većem broju nastavnika hrvatskoga književnog jezika i jugoslavenskih književnosti i nastavnika ruskog jezika i književnosti (drugi se slavenski jezici ne predaju u školama u SR Hrvatskoj) jer bi se tako najneposrednije upoznali s glavnim najnovijim pogledima i rezultatima u svojim užim strukama, odnosno nastavnim predmetima.

U »Jeziku« kao glasilu za kulturu hrvatskoga književnog jezika donosi se osvrt samo na onaj dio kongresnih referata koji su tješnje povezani s osnovnom namjenom i fizionomijom časopisa.

II.

Milka Ivić, redoviti profesor Filozofskog fakulteta u Novom Sadu, govorila je o padežnoj problematici u sveučilišnoj nastavi. Svoje je izlaganje temeljila osobito na shvaćanjima o padežima američkog lingvиста R. Jakobsona. Pri određivanju padeža polazi se od semantičkoga kriterija, a padežni se odnosi utvrđuju pomoću prikladnih preoblika. Autorica je svoje izlaganje iznijela veoma sugestivno i popratila zornim ilustracijama na ploči, ali se ipak pokazalo da efekat nije bio razmjernan ni uloženom trudu ni znanstvenom dometu referata. Takav bi referat bolje pristajao radu u problemskoj sekciji ili na znanstvenom simpoziju nego na plenarnoj sjednici gdje nije bilo ni vremena ni mogućnosti za kritički osvrt na izložene misli, premda bi takav osvrt bio i potreban

i koristan, osobito zato što u referatu nisu dovoljno istaknuti odnosi izloženog i klasičnoga poimanja o padežima.

Visokim dometom znanstvenog izlaganja odlikovao se i referat Pavla Ivića, redovitoga profesora Filološkog fakulteta u Beogradu, u kojem je obuhvaćena problematika vezana za sudbinu poluglasa u hrvatsko-srpskom jeziku. Autor je iznio da je to pitanje mnogo složenije i s mnogo raznovrsnijim rezultatima nego to izlazi iz pojednostavljene nastave povijesti jezika gdje se npr. za naš jezik kaže da se prema nekadašnjem poluglasu u jakom položaju razvio samoglasnik *a*, dok se poluglas u slabom položaju izgubio bez zamjene kojim drugim samoglasnikom. Osvrnuvši se kritički na neka prijašnja mišljenja i pozivajući se osobito na istraživanja i rezultate A. Belića i S. Ivšića, Ivić je potanko analizirao razne tipove glasovnih sekvencija povezanih sa sudbinom nekadašnjih poluglasa i svojim rezultatima bitno unaprijedio naše spoznaje o tom pitanju. Za sveučilišnu nastavu Ivićevi su rezultati veoma poučljivi. Može se ipak reći da ni referat Pavla Ivića nije bio primjeren slušateljstvu na plenarnoj kongresnoj sjednici.

Znatnu pažnju privuklo je priopćenje Dragutina Čupića, profesora iz Titograda, koji je govorio o odnosu dijalekatskih osobina govora kraja i obradbe gramatike u školi. Zalažući se da se gramatičke osobine izlažu s osloncem na učeničku dijalekatsku bazu, Čupić je svoje gledište ilustrirao na različiti dijalekatske i književne akcentuacije i pokazao da bi nastava o književnim akcentima mogla biti uspješnija kad bi se upozoravalo na razlike između tih dviju akcentuacija i težište u nastavi postavilo na to da učenici uoče te razlike i da učine napor da svladaju i one norme književne akcentuacije koje se razlikuju od dijalekatskih. U diskusiji je zatim istaknuto da bi bilo korisno izraditi posebne metode priručnike za nastavu materinskog jezika koji bi polazili od dijalekatskih osobina govora kojim učenici spontano govore.

Referat Jovana Vukovića, redovitog profesora Filozofskog fakulteta u Sarajevu, bio je posvećen sintaktičkoj sinonimici i njezinu značenju za opću jezičnu teoriju. Kao vrstan sintaktičar Vuković je upozorio na deficitarnost proučavanja sintakse i založio se za osmišljeniju sintaktičku analizu rečenice, osobito inzistirajući na uočavanju sintaktičke sinonimike koja omogućava da se dijelovi rečenice promatraju prema funkciji koju vrše u rečenici, a ne prema formalno-gramatičkim kriterijima zastupljenima u većini naših gramatika, jer oni često dovode do toga da se funkcionalno istovrsne ili srodne pojave tretiraju kao različite, odnosno da se funkcionalno različiti odnosi rečeničkih dijelova dovode u bližu vezu ili čak poistovjećuju. U referatu je doduše bilo i nedorečenosti, nisu npr. ponuđeni čvrći kriteriji za utvrđivanje sintaktičke sinonimike, ali već i samo Vukovićevo polazište nagovještava prodor modernijih shvaćanja u analizi rečenice.

Nekoliko se referenata izvan Hrvatske pozabavilo i pitanjem akcenatske i fonetske adaptacije tuđica u našem jeziku, svaki na drugoj jezičnoj građi, jedni sustavno i kategorijski, drugi upozoravajući na drukčiju primjenu od prihvaćene norme.

Tako je Berislav Nikolić, naučni savjetnik Instituta za srpski jezik, u Beogradu, uzeo u razmatranje naglasak općeprihvaćenih internacionalizama, obuhvativši u svojem izlaganju naglasak u imenica, glagola i pridjeva. Imenice je razmatrao po sufiksima i utvrdio da nemaju sve ujednačen naglasak, a važan je i zaključak da podrijetlo samo izuzetno utječe na ujednačen naglasak. Glagoli imaju ujednačeniji naglasak nego imenice. Veću relativnu naglasnu ujednačenost u internacionalizama nego u domaćih riječi Nikolić tumači time što te riječi nisu motivirane u našem jeziku, dok su naše riječi uglavnom motivirane, a općenito je poznato da značenje mnogo utječe na naglasak.

Svetozar Marković, redoviti profesor Filozofskog fakulteta u Sarajevu, govorio je o naglasku nekih riječi stranoga podrijetla

i utvrdio da je u jezičnoj primjeni u nekim našim gradovima njihov naglasak u suptrotnosti s prihvaćenom naglasnom normom. Upozorivši na temeljno pravilo književne akcentuacije da se silazni naglasci ne mogu ostvarivati dalje od prvog sloga u riječi, Marković je naveo niz primjera gdje se to pravilo narušava (npr. *televizija* mj. *televīzija*, *eurvizija* mj. *eurōvīzija* ili *asistent* mj. *asistent*, *procès* mj. *prōces* itd.). Odstupanja od idealno shvaćene norme učestalija su u onim sredinama gdje je u razgovornom jeziku akcentuacija bitno drukčija od književne (npr. Zagreb, donekle Beograd i dr.).

Posebno o naglasku riječi orijentalnoga podrijetla govorio je Asim Peco, redoviti profesor Filološkog fakulteta u Beogradu. Utvrdivši da je naglasak turskih riječi ekspiratoran i vezan za posljednji slog, referent je istaknuo da su se turske (i općenito orijentalne) riječi morale prilagoditi našim politonijskim pravilima i mjestu naglaska dalje od posljednjega sloga. Tako je npr. naše *dūšek* prema tur. *dušek*. Slično je dobiven naglasak i u mnogih drugih riječi, npr. *bēcār*, *ālāt* itd. Bilo je i drukčijih prilagodbi, npr. *skēledžija* mjesto (i pored!) *skelēdžija*.

U ovoj tematskoj cjelini bio je zapažen i referat Ismeta Smailovića, profesora Pedagoške akademije u Tuzli, koji je pokušao dati odgovor na pitanje postoje li turski i arapski elementi u fonetskom sustavu našega jezika. Prema referentovu mišljenju takvih elemenata (uglavnom) nema, a opravdanje za svoju tvrdnju nalazi u velikoj fonetskoj različitosti navedenih orijentalnih jezika i našega jezika. Zbog toga su se tuđice toga tipa morale podvrgnuti fonetskim zakonitostima jezika primaoca.

Iz Hrvatske su (poredani abecednim redom prezimenâ) jezičnim pitanjima posvetili svoje referate ovi referenti: Dalibor Brozović, redoviti profesor Filozofskog fakulteta u Zadru; Božidar Finka, naučni savjetnik Instituta za jezik JAZU u Zagrebu;

Antica Menac, izvanredni profesor Filozofskog fakulteta u Zagrebu; Krunoslav Pranjic, docent Filozofskog fakulteta u Zagrebu.

Brozović je u svojem referatu obuhvatio problematiku fonološke adaptacije slavenskih i neslavenskih posuđenica u slavenskim standardnim jezicima. Kao što se vidi, to je tematika kojom su se pozabavili i neki već spomenuti referenti, ali dok su se oni ograničili ili samo na posuđenice iz pojedinih jezika ili samo na pojedine tipove posuđenica, i to samo u našem jeziku, Brozović je zahvatio problem u cjelini, protegavši ga na sve slavenske jezike, a svojom je temeljitošću osvjetljavanje toga složenog pitanja dao izuzetno vrijedan prilog i lingvističkoj teoriji i jezičnoj primjeni. S obzirom na nejednaki odnos prema raznim tipovima posuđenica u jezicima primaocima, Brozović razlikuje tri kategorije posuđenica, odnosno tuđica:

- a. tuđice neterminološkoga karaktera ili one kojima je terminološka uporaba samo sporedna (ponajviše apelativi),
- b. tuđice terminološkoga i nomenklaturnoga karaktera,
- c. tuđa vlastita imena, osobna i zemljopisna.

Adaptacija po Brozoviću obuhvaća ova tri područja:

- A. prilagođavanje inventaru fonema,
- B. prilagođavanje prozodiji,
- C. prilagođavanje distribucijskim pravilima za foneme i prozodeme u fonološkom sustavu jezika primaoca.

Navedeni se adaptacijski postupci pod A – C ne primjenjuju u svim jezicima jednako na sve kategorije pod a – c, obično najmanje zahvaćaju kategoriju pod c. Osim toga, na adaptacijske navike često utječu razne okolnosti, izvanjezične i jezične. Ilustrirajući svoje izlaganje mnogobrojnim primjerima iz mnogih jezika davalaca i jezika primalaca, referent je dao osnovu za kompleksno razumijevanje fonoloških prilagodbi posuđenica na općejezičnom planu.

Finkin je referat doprinos metodici nastave materinskog jezika u osnovnim i srednjim školama. Upozorivši na nedovoljnost i nedostatke nastave materinskog jezika, Finka je govorio o metodi supstitucije i o komparativnoj dijalektološko-standardnojezičnoj metodi u nastavi gramatike, s ciljem da se izbjegne nepovezanost u nastavi koja često uvjetuje da učenik izoliranim učenjem srodnih pojava stekne uvjerenje o nesagledljivu broju gramatičkih pravila ili o nepremostivu jazu između normi književnog jezika koji učenik uči u školi i svojega lokalnoga dijalekta kojim spontano govori.

A. Menac nije mogla prisustvovati Kongresu pa i nije čitala svoj referat, ali kako je i njezin referat objavljen, korisno je da se u ovom prikazu barem upozori na tematiku koja se u njemu obrađuje, jer je zanimljiva i s kroatističkog i s rusističkoga gledišta. Pišući o glagolskim posuđenicama u ruskom i u hrvatskom književnom jeziku, autorica je dala cjelovit uvid u taj dio međujezičnih odnosa, upozorivši na sličnosti i razlike u načinu primanja i prilagođivanja tih posuđenica u ruskom i u hrvatskom književnom jeziku. Osvrnula se i na nejednaku primjenu u hrvatskoj i u srpskoj književnojezičnoj praksi (uspor. npr. hrv. *modernizirati* prema srp. *modernizovati*).

Pranjićev referat bio je jedan od rijetkih koji obrađuje problem lingvističke stilistike, kao što općenito stilistika kao lingvistička disciplina tek zauzima svoje pravo, nezavisno mjesto u našim lingvističkim proučavanjima, ponajviše zahvaljujući upravo radovima samoga Pranjića. Nije dakle bez razloga Pranjićev referat bio posvećen temeljnom pitanju lingvostilistike: legitimnosti lingvističkoga-stilističkoga pristupa knji-

ževnom tekstu. Referent se nadahnuto i razložito založio za tu legitimnost. Ako, naime, sve ono što se izriče i kako se izriče u književnom tekstu ide u kategorije bilo općelingvističke bilo posebno semantičke, onda one opravdavaju sebi najprimjereniji pristup — lingvistički, stilistički.

Nakon analize jezičnih referata na VII. kongresu jugoslavenskih slavista može se doista reći da je naša jezična znanost na tom kongresu pokazala visok domet i dobila nove poticaje za još svestraniji i uspješniji znanstveno-istraživački rad.

III.

Na kraju je korisno čitaocu »Jezika« podsjetiti na to da je I. kongres jugoslavenskih slavista također održan u Beogradu prije 15 godina i da su u međuvremenu sve naše republike i njihova slavistička društva bili organizatori po jednoga kongresa. Sada je započeo drugi krug jugoslavenskih slavističkih kongresa pa je odlučeno da se idući kongres održi u Hrvatskoj, a zatim će se redom kongres održavati u drugim jugoslavenskim socijalističkim republikama. U vezi je s time za iduće tri godine, do održavanja VIII. kongresa jugoslavenskih slavista, premješteno u Zagreb i sjedište Saveza slavističkih društava SFRJ i Predsjedništvo Saveza povjereno članovima HFD. Za predsjednika je na prijedlog HFD-a izabran dr. Miroslav Šicel, izvanredni profesor, a za tajnika Ante Stamać, asistent, obojica sa Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Zadatak je Predsjedništva da u mandatnom razdoblju vodi poslove Saveza i da organizira idući kongres.

Božidar Finka

V I J E S T I

POZIV SURADNICIMA POČETNICIMA

Iako Jezik izlazi redovito, ipak uredništvo ima teškoća sa suradnjom jer suradnički

krug nije dovoljno širok. Osobito je slaba suradnja nastavnika iz srednjih i osnovnih škola, gotovo da je i nema pa je rubrika *Iz školske prakse* zamrla. Želeći da proširi